

Кыргыз Республикасында өзүн-өзү башкаруунун укуктук негиздери

Кыргыз республикасы өз алдынча эгемендикке ээ болгон жылдардын акыркы он жылдыгында тарыхый чоң социалдык-саясий жана экономикалык багыттарын аныктап, аны ишке ашырууну алдына максат кылып алды.

Бирок, жакшы келечектүү багыттар менен кошо кемчиликтер да негизги оор маселелерден болуп калууда. Алсак, жакырчылык, жумушсуздук, паракордук, жогорку деңгээлдеги баланын жана эненин өлүмү, таза суу жана башкалар.

Ушундай оор чечилбеген маселелерге карабай элдин сабырдуулугу менен мамлекетте саясий стабилдүүлүк сакталып, базар мамилелеринин өнүгүшү менен мамлекеттик бийлик институттарынын жана жергиликтүү өзүн-өзү башкаруу ишмердүүлүктөрүнүн укуктук негиздерин түзүү менен керектүү администрациялык реформа жүргүзүү мезгил талабына айланды.

Мамлекетте акыркы 10 жылда жергиликтүү өзүн-өзү башкаруу институтун өнүктүрүү боюнча 100 дөн ашык укуктук- нормативдик

актылар кабыл алынган. Мамлекет тарабынан борбордоштурулган бийликти бөлүштүрүү жана жергиликтүү өзүн-өзү башкаруу иштерине керектүү жардамдар көтрсөтүлүп, жетишкендиктер пайда болууда.

Ушул багытта өкмөт тарабынан өлкөдө башкаруунун борбордук деңгээлдерин, башкача айтканда министирликтер менен ведомстволордун милдеттери менен укуктарын тактоо боюнча максатка ылайык иштер аткарылды. Натыйжада бир нече министрликтер менен ведомстволор бири-бирин кайталаган көп сандаган функциялар жана ыйгарым укуктар аныкталган. Бүгүнкү күндө демократиялык өзүн-өзү башкарууну калыптандырууда жана өнүктүрүүдө ишти вертикалдуу багыт боюнча жүргүзүү милдети турат.

Жер-жерлерде эл тарабынан шайланган жергиликтүү кеңеш депутаттары мамлекеттик башкаруунун жаңы багытын туура түшүнө албай келет. Борборлоштурулган бийликти оолакташтыруу (децентралдашуу) дегенди алар эч кимге баш ийбей, жергиликтүү жамааттар менен алардын органдары мамлекеттик бийликтен жана борбордук башкаруу системасынан тышкары калгандай түшүнүшөт.

Коомдун ар кандай катмары мамлекеттик башкарууну, борбордоштурулган бийликти оолакташтыруунун негизинде жергиликтүү өзүн-өзү башкарууну өнүктүрүүнүн маанисин туура эмес бурмалап түшүнгөнүнүн өзү бул маселенин канчалык татаал экендигинен кабар берет.

Жергиликтүү өзүн-өзү башкарууну азыркы шартка ылайыктап түзүү жана өнүктүрүү ар бирибиздин жалпы ишибиз.

Элдин мүдөөсү менен талаптарына ылайык натыйжалуу башкарууну камсыз кылуу, бийликтин аймактык деңгээлдеринин ортосундагы иерархиялык баш ийүүнүн эсебинен эмес, жергиликтүү өзүн-өзү башкаруу органдарынын карамагына берилген маселелерди чечүүдө жергиликтүү өзүн- өзү башкаруунун өз алдынча укугун коргой билүүнүн эсебинен жетишилет. Мындай принцип бардык деңгээлдеги аймактык органдардын тең укуктуу өнөктөш катары өнүгүсүнө дем берет.

Кыргыз Республикасында жергиликтүү өзүн-өзү башкаруу реформасы 1991-жылы «Кыргыз Республикасында жергиликтүү өзүн-өзү башкаруу жана жергиликтүү мамлекеттик администрациялар жөнүндө» деген мыйзамдын кабыл алынышы менен башталган.

Кыргыз Республикасында борборлоштурулган бийликти оолакташтыруу жана жергиликтүү өзүн-өзү башкаруунун натыйжалуу өнүгүсүнүн негизи болуп, анын укуктук-нормативдик базасы эсептелет. 1991-2007 жылдар аралыгында жергиликтүү өзүн- өзү башкаруу маселесине туздөн түз байланышкан, 12 Кыргыз Республикасынын мыйзамы, 60

дан ашык Кыргыз Республикасынын Президентинин указдары жана чечимдери, 40 Кыргыз Республикасынын өкмөтүнүн токтомдору кабыл алынды. Жогоруда көрсөтүлгөн мыйзамдардын жана укуктук нормативдик актылардын негизинде жергиликтүү өзүн-өзү башкаруунун укуктук негиздери түзүлүп, мамлекеттик бийлик органдарынын өз ара байланышы калыптанды.

Бүгүнкү күндө жергиликтүү өзүн-өзү башкарууну көзөмөлдөөчү мыйзамдык негиз, укуктук акт Кыргыз Республикасынын Конституциясы.

Жергиликтүү өзүн-өзү башкаруунун базалык укуктук актылары болуп Кыргыз Республикасынын мыйзамы, Кыргыз Республикасындагы шайлоо жөнүндө кодекс, Кыргыз Республикасынын Президентинин указы, Кыргыз Республикасынын өкмөтүнүн токтомдору, жергиликтүү мамлекеттик администрация жана жергиликтүү өзүн-өзү башкаруу бийликтеринин укуктук-нормативдик актылары эсептелет.

Жогоруда белгилеп көрсөткөн мыйзамдар жергиликтүү өзүн-өзү башкаруу ишине өз алдынча чоң салым кошту.

Кыргыз Республикасында жергиликтүү өзүн-өзү башкаруунун негизги жетишкендиктери болуп төмөнкүлөр эсептелет: Кыргыз Республикасынын «Жергиликтүү мамлекеттик администрация жана жергиликтүү өзүн-өзү башкаруу жөнүндө», «Коммуналдык менчик жөнүндө» мыйзамынын кабыл алынышы менен жергиликтүү өзүн-өзү башкаруунун укуктук негизи түзүлдү, жергиликтүү өзүн-өзү башкаруу системасынын түзүлүшү жана реформанын шаардык, айылдык деңгээлде жүргүзүлүшү, жеке киреше булактарынын бекитилиши, чыгаша багыттарынын аныкталышы ж.б.

Жергиликтүү өзүн-өзү башкаруу өлкөнүн шаарларында да колго алынган. 1998-жылдын июнь айынан баштап шаарларды жергиликтүү өзүн-өзү башкарууга өткөрүү бүгүнкү күнгө чейин пландуу ишке ашырылып келүүдө. Ошентип, өлкөдөгү шаарларды жергиликтүү өзүн-өзү башкарууга өткөрүү иш аракеттери жыйынтыкталды.

Өлкөдөгү башка шаарлар менен катар Жалалабат шаары да бүгүнкү күнү жергиликтүү өзүн-өзү башкаруу, башкармалыгына өткөн. Жалалабат шаары төмөнкүдөй төрт коомдук-аймактык башкарууга бөлүнгөн. «Спутник», «Курманбек», «Амир-Тимур», Достук». Аталган коомдук-аймактык башкарууга ар түрдүү кичи шаарчалардын кеңеши, турак-жай, жашоо комплекстери жана кичи коомдук бирикмелердин курамы кирет. Мындан башка коомдук-аймактык башкаруу аксакалдар соту, ардагерлер кеңеши, жаштар биримдиги, аялдар комитети жана башка коомдук бирикмелер менен бирдикте өз ишмердүүлүгүн жүргүзүп келүүдө.

Адистердин маалыматы боюнча жергиликтүү өзүн-өзү башкаруу башкармалыгы жаңы түзүлгөндүктөн, жетекчилик кызматта иштөө үчүн атайын кесипке ээ болуу зарылдыгы айтылып жүрөт. Демек, кесипке үйрөтүү мамлекеттик деңгээлде көзөмөлгө алынып, бүгүнкү күндөгү областтын, шаардын, райондун, айыл-өкмөттүн жетекчилери өздөрү башында туруп, мамлекеттик кызматкерлерди атайын курстардан өткөрүүнү милдет жана жоопкерчилик катары алышса элдин алдында чоң иш аткарган болоор эле.

Кесипке үйрөтүүнү Жалалабат Мамлекеттик Университети колго алып талапка ылайыктуу билим берет. Ал үчүн аталган окуу жайда укуктук-нормативдик база бар. Кыргыз Республикасынын Билим берүү жана илим Министрлиги тарабынан, **2000-жылы 521 502 «Мамлекеттик жана жергиликтүү өзүн-өзү башкаруу»** адистигин даярдоого атайын лицензия укук берилген. Бүгүнкү күндө аталган адистикте студенттер күндүзгү жана сырттан окуу бөлүмүндө татыктуу билим алышууда.

Демек, эртеңки мамлекеттик башкаруу туура жолдо болуусуна, бүгүнкү мамлекеттик жана жергиликтүү өзүн-өзү башкаруу кесибине үйрөтүү мезгил талабы.